

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора, завідувача відділу економічного регулювання природокористування Державної установи «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України» Петрушенка Миколи Миколайовича на дисертаційну роботу Кіма Віталія Олександровича на тему «Стратегічна трансформація морегосподарського комплексу України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент»

Актуальність теми дисертації та її зв'язок із науковими програмами і темами

Морська економіка України та її господарський комплекс тривалий час знаходяться в очікуванні системних змін і масштабного відновлення, паралельно забезпечуючи функціонування зовнішньоторговельних відносин, розвиток транспортно-логістичної інфраструктури, нарощення експортного потенціалу країни, її включення до мережі міжнародних транспортних коридорів та посилення економічної безпеки держави. Починаючи з лютого 2022 року, довготривала збройна російська агресія суттєво вплинула на умови, в яких функціонує морегосподарський комплекс України, що зумовило потребу переходу від точкових антикризових заходів до цілісної стратегічної трансформації, спрямованої на забезпечення комплексної резильєнтності галузі. Задля цього необхідними є науково обґрунтовані підходи та заходи, спрямовані на забезпечення багатовимірного процесу структурно-інституційних, соціально-економічних, природно-екологічних та інших перетворень, орієнтованих на побудову нової моделі трансформаційного розвитку морегосподарського комплексу, з урахуванням тенденцій блакитного зростання поряд із розгортанням Європейського зеленого курсу в країнах ЄС. Такий підхід узгоджується з концепцією управління складними соціо-еколого-економічними системами, в її стратегічному, процесному та ситуаційному контексті. Виходячи з вищенаведеного, можна констатувати, що тема дисертаційного дослідження є актуальною, і такою, що має значущість для розвитку теоретико-методологічних і науково-прикладних засад менеджменту, а саме в площині стратегічного розвитку морегосподарського комплексу України.

Дисертаційне дослідження Кіма В. О. виконане в межах науково-дослідної тематики Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, зокрема тем «Сталий розвиток України та її регіонів в умовах посилення інтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U0001493) та «Розвиток механізмів логістичного управління на підприємствах морегосподарського комплексу» (номер державної реєстрації 0115U003474).

Ступінь обґрунтованості положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, отримані за результатами дослідження, є достатньо обґрунтованими та достовірними.

Дисертація характеризується чітким дотриманням структурної та логічної схеми дослідження, відповідністю наукових результатів та положень, отриманих для захисту наукової новизни, поставленій меті та конкретним завданням дослідження.

Для вирішення поставлених в дисертаційній роботі задач автором використано різноманітні інструменти та методи наукового дослідження. Теоретичною і методичною основою дисертаційного дослідження є фундаментальні засади управління, концептуальні засади сталого розвитку та стратегічного розвитку на державному та регіональному рівнях, праці вітчизняних і закордонних науковців, статистичні дані та первинна інформація, зібрана шляхом проведення якісного експертного дослідження.

У дисертації автор використовував достатню кількість інформаційних джерел з відкритих баз даних, нормативно-правової літератури, статистичних і аналітичних матеріалів. Результати дослідження та рекомендації автора пройшли практичну апробацію, що підтверджено відповідними документами.

Вищезазначене свідчить про достатній рівень обґрунтованості та достовірності результатів наукового дослідження, висновків та пропозицій.

Структура і зміст дисертаційної роботи, її відповідність встановленим вимогам

Дисертація включає анотацію, вступ, 3 розділи, кожен з яких розділено на три підрозділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг дисертації становить 253 сторінки, її основний зміст викладено на 207 сторінках. В роботі міститься 12 таблиць, 34 рисунки, список використаних джерел з 181 найменувань і 2 додатків.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади стратегічної трансформації морегосподарського комплексу» розкрито сутність стратегічної трансформації в системі менеджменту, поглиблено теоретичне підґрунтя функціонування й розвитку морегосподарського комплексу та узагальнено методологію дослідження трансформаційних процесів. Із позицій екосистемного підходу цей комплекс визначено як складну адаптивну мультисекторну систему економіко-технологічних, соціальних та екологічних взаємодій суб'єктів різних галузей, об'єднаних спільною ціннісною пропозицією на основі морських ресурсів та акваторій; його структуру побудовано за функціонально-секторальним принципом, що охоплює сектори високої доданої вартості.

У другому розділі «Аналіз та оцінка сучасного стану морегосподарського комплексу України» оцінено його стан, потенціал і бар'єри розвитку, а також проаналізовано його взаємодію із соціально-економічною системою прибережних територій та узагальнено світовий досвід трансформації для його імплементації в українській морській економіці. Визначено перспективні напрями морегосподарювання в Миколаївському та Одеському регіонах, а також інституційно-управлінські, економіко-технологічні, соціально-кадрові й екологічно-безпекові дисбаланси, що стримують трансформацію. Експертне опитування підтвердило наявність інституційного розриву у морегосподарюванні, що актуалізує впровадження інструментів міжсекторальної взаємодії для переходу до сталої блакитної економіки.

У третьому розділі «Управлінська архітектура та організаційно-економічне забезпечення стратегічної трансформації морегосподарського комплексу України» розроблено концептуальні засади екосистемного механізму трансформації, запропоновано систему інструментів її реалізації, змодельовано сценарії розвитку та розроблено дорожню карту впровадження змін у прибережних регіонах. Автором спроектовано функціонально-структурну архітектуру управління морегосподарюванням, центральним елементом якої є Регіональна платформа міжсекторальної взаємодії.

У висновках наведено основні найбільш вагомі результати дисертаційного дослідження та визначено напрямки подальших досліджень у сфері управління морегосподарською діяльністю.

Матеріал дисертації викладено послідовно й аргументовано, його оформлення відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій».

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні та розробці теоретичних і науково-практичних рекомендацій щодо стратегічної трансформації морегосподарського комплексу України, а саме: в роботі вперше розроблено прикладний організаційно-управлінський алгоритм реалізації стратегічної трансформації морегосподарського комплексу у формі Дорожньої карти, на прикладі Миколаївської області.

Автором удосконалено сценарне моделювання трансформаційних змін морегосподарського комплексу в умовах воєнних ризиків та європейської інтеграції, зокрема, обґрунтовано безальтернативність екосистемного сценарію для довгострокової стійкості прибережних громад.

Запропоноване організаційно-економічне забезпечення інституційного середовища морської діяльності через створення функціонально-структурної архітектури управління трансформацією, центральним елементом якої є Регіональна платформа міжсекторальної взаємодії.

В роботі розроблено інструментарій реалізації трансформації, структурований за цифровим, ресурсним і соціально-інтеграційним векторами, в межах яких обґрунтовано доцільність упровадження концепції «соціальної ліцензії на діяльність» на вітчизняних морегосподарських підприємствах.

Набули подальшого розвитку теоретичні засади стратегічного управління трансформаційними змінами шляхом побудови ієрархічної моделі взаємозв'язку категорії «трансформація» та інших релевантних категорій; стратегічну трансформацію визначено як цілеспрямований процес радикальної якісної зміни фундаментальних основ соціально-економічної системи з вищим рівнем економічної складності, адаптивності й резильєнтності;

Автором обґрунтовано науковий базис дослідження категорії «морегосподарський комплекс», який запропоновано трактувати як складну адаптивну мультисекторну систему економіко-технологічних, соціальних та екологічних взаємодій суб'єктів різних галузей, об'єднаних спільною ціннісною пропозицією на основі морських ресурсів і акваторій, чия життєздатність ґрунтується на самоорганізації, спільній відповідальності стейкхолдерів та здатності до проактивної трансформації.

В роботі обґрунтовані методологічні підходи до дослідження трансформаційних процесів морегосподарського комплексу через застосування

інституційно-системно-транзитивного конструкту, що враховує складність об'єкта та вплив воєнного стану, повоєнного відновлення й євроінтеграції.

Автором розроблено методичний інструментарій комплексної діагностики потенціалу розвитку морегосподарського комплексу, який поєднує традиційні методи стратегічного аналізу, соціологічне експертне оцінювання і авторський підхід до ідентифікації бар'єрів трансформації.

Теоретична та практична значущість результатів дисертації

Отримані здобувачем наукові результати мають істотну теоретичну та практичну значущість, передусім у контексті розвитку теорії управління, зокрема теоретичних положень стратегічного та антикризового менеджменту, а саме в сфері управління морською економікою, що всупереч масштабним деструктивним зовнішнім викликам трансформується в стійку блакитну економіку. Теоретико-методологічна цінність дисертаційного дослідження Кіма В. О. підкреслюється обґрунтованим застосуванням системного підходу в межах формування, реалізації та оцінювання стратегій розвитку організацій морської галузі. Автором запропоновано підходи до забезпечення стійкості, гнучкості та адаптивності на організаційному рівні в умовах невизначеності. Практична значущість результатів дослідження полягає в орієнтованості розроблених рекомендацій на забезпечення рішень органами державного управління, адміністраціями морських портів і зацікавленими організаціями, – при вдосконаленні стратегічного управління морегосподарською діяльністю.

Основні положення дисертації доведені до рівня теоретико-методичних розробок і практичних рекомендацій, які можуть бути використані органами державної та регіональної влади під час розробки стратегій та програм трансформації та розвитку морегосподарського комплексу України. Практичну спрямованість роботи підтверджує впровадження окремих її результатів в діяльність Департаменту економічного розвитку та регіональної політики Миколаївської ОВА, Департаменту морегосподарського комплексу, транспортної інфраструктури та зв'язку Одеської ОДА тощо.

Повнота викладення матеріалу дисертації в наукових публікаціях

Основні результати дисертаційного дослідження достатньою мірою відображені в наукових публікаціях автора. Опубліковані праці розкривають ключові положення дисертації, її наукову новизну, теоретичні та практичні результати. В працях, опублікованих у співавторстві, використано лише особисто отримані автором результати. Наявність публікації у виданні, що індексується

наукометричною базою Web of Science Core Collection (ESCI), підтверджує відповідність дослідження сучасному рівню вимог до наукових досліджень і публікацій. Поряд із цим, публікації Кіма В. О. у фахових виданнях України та зарубіжному виданні, а також матеріалах науково-практичних конференцій забезпечують належну апробацію отриманих результатів.

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження в наукових публікаціях відповідає установленим вимогам.

Дотримання норм академічної доброчесності

В дисертації та наукових публікаціях, що відображають основні результати дослідження, порушень принципів академічної доброчесності не виявлено. В працях, опублікованих у співавторстві, використано лише ідеї, положення та результати розрахунків, отримані автором особисто. Всі посилання, наведені в тексті дисертації, відображено в списку використаних джерел.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Тим не менш, доречно зазначити, що в роботі є певні дискусійні моменти.

1. В положенні наукової новизни щодо визначення категорії «морегосподарський комплекс» акцентовано на «спільній ціннісній пропозиції на базі морських ресурсів та акваторії» (с. 24-25) – відповідно, висвітлені в роботі питання стратегічного планування, зокрема в межах сценаріїв та дорожньої карти впровадження трансформаційних змін у прибережних регіонах України (п. 3.3) потребують більш детального розгляду релевантних природно-ресурсних і економіко-екологічних аспектів функціонування морегосподарського комплексу.

2. В межах розширення систематизації методологічних підходів до дослідження трансформаційних процесів економічних систем (табл. 1.6), із визначенням інституційно-системно-транзитивного конструкту (п. 1.3, с. 75-77) доцільно розглянути специфіку розвитку морегосподарського комплексу для перехідних / транзитивних економік; а також перехід «від блакитного зростання до стійкої блакитної економіки» згідно з комюніке Європейської Комісії «Про новий підхід до сталої блакитної економіки ЄС, що трансформує блакитну економіку ЄС для сталого майбутнього» (“On a new approach for a sustainable blue economy in the EU transforming the EU’s blue economy for sustainable future”) (Брюссель, від 17 травня 2021).

3. При визначенні ознак управлінської категорії «трансформація» (табл. 1.2, с. 38) її кінцеву мету визначено як «створення якісно нової системи», а також процесу, «який виходить за рамки оптимізації та оновлення»;

«трансформація займає найвищий рівень як системна стратегічна мета» (с. 39). За такого підходу виникає питання щодо можливості та специфіки формулювання цільової функції та обмежень у контексті прийняття стратегічних управлінських рішень трансформаційного характеру, зокрема в площині функціонування морегосподарського комплексу.

4. При здійсненні управлінського аналізу взаємодії морегосподарського комплексу із соціально-економічною системою прибережних територій (п. 2.2) доцільно більш чітко визначити, що саме автор включає у вказану систему, і відповідно, ідентифікувати взаємозв'язки між структурними елементами цієї соціально-економічної системи, зокрема за видами господарської та соціальної діяльності, – з релевантними складовими морегосподарського комплексу (який, за авторським визначенням, – «...система економіко-технологічних, соціальних та екологічних взаємодій суб'єктів різної галузевої приналежності...»). Поряд із цим, виникає питання щодо відсутності серед вказаних складових у табл. 1.4 (с. 53) «блакитного» туризму як важливої соціально- та природно-орієнтованої складової сталого морегосподарського комплексу, найбільшого сектору блакитної економіки ЄС за кількістю робочих місць.

5. Побудована автором модель управління стратегічною трансформацією морегосподарського комплексу на засадах «квадро-спіралі» (quadruple helix model) (п. 1.3, с. 84) не здатна прямо відображати природно-екологічні чинники трансформації; відповідно, в межах застосування інноваційного helix-моделювання доцільно розглянути також quintuple helix model, яка містить п'ятий елемент, релевантний блакитній економіці – «навколишнє природне середовище».

6. Здійснюючи оцінку поточного стану морегосподарського комплексу України (п. 2.1, с. 89-99), автору слід розглянути більший обсяг статистичних даних, зокрема за секторами блакитної економіки під час війни.

7. Наявні деякі технічні неточності в оформленні роботи, зокрема щодо повторення визначення морегосподарського комплексу (с. 57 і 89); також положення наукової новизни «вперше» (щодо розроблення алгоритму реалізації стратегічної трансформації морегосподарського комплексу – с. 23) не потребує аргументування в форматі «на відміну від інших».

Однак ці зауваження відображають власну наукову позицію опонента та не заперечують існування бачення автора щодо шляхів і підходів до вирішення проблемних питань при вирішенні завдань дисертаційного дослідження.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Кіма Віталія Олександровича на тему «Стратегічна трансформація морегосподарського комплексу України», яка була подана на захист до спеціалізованої вченої ради для здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент», за своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем, обґрунтованістю основних результатів, основними положеннями та результатами, опублікованими у фахових виданнях, сформульованою новизною та практичною значущістю відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і культури України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», зі змінами.

В зв'язку з цим вважаю, що Кім Віталій Олександрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Офіційний опонент

доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу економічного
регулювання природокористування
Державної установи «Інститут ринку
і економіко-екологічних досліджень
НАН України»

Підпис д.е.н., проф. Петрушенко М.М.
Засвідчую
Вчений секретар О.С. Якімов
(Підпис)

Микола ПЕТРУШЕНКО